

país, els manifestos que publiquen, la detenció de dos companys i les gestions per alliberar-los, l'existència de l'Assemblea Democràtica de la Normal, el refús del Claustre a l'adhesió a l'Assemblea de Catalunya presentada pels alumnes, etc.

Em permeto de destacar dos aspectes sobresortints d'aquesta història més recent. El primer és tot el moviment que hi ha al voltant de la democratització dels òrgans de govern de la Normal, és a dir, aconseguir la sobirania del claustre; i la lluita dels PNN per fer una escola que no sigui dels catedràtics i sí de tots els professors. Una lluita que encara no té vint anys i que sembla que hagi passat fa segles! Em pregunto on són —on som— tots aquells que defensaven el cos únic d'ensenyants!

El segon aspecte que cal destacar és el del constant canvi de plans d'estudis. Per cert, que quan la Normal ja és Escola Universitària de Formació del Professorat d'EGB, en la modificació dels plans d'estudis de l'any 1977 l'assignatura d'Història de l'educació desapareix del programa! Reivindico públicament, aquí, la recuperació d'aquesta matèria, convençut com estic que no podem fer bons professionals de l'ensenyament si no coneixem el seu passat, si no ens sabem i ens sentim continuadors d'un col·lectiu que ha maldat per la dignificació i la millora de la professió i, en molts casos, de la societat.

Amb aquest llibre el magisteri gironí recupera plenament la seva història. Em penso que no m'equivoco si afirmo que són els primers estudis de magisteri catalans que tenen escrita tota la seva història des dels orígens fins avui dia. És un llibre àgil i ple de contingut, un llibre que s'ha de llegir i no solament han de fer-lo aquelles persones més implicades en l'ensenyament, sinó tot el professorat que treballa a la Facultat d'Educació i tothom qui vulgui conèixer a fons els antecedents de la Universitat de Girona; al cap i a la fi, aquest llibre narra els fets del col·lectiu amb més tradició dins la UdG. També l'han de llegir els mestres, que de ben segur l'ampliaran amb les seves vivències personals, i els futurs mestres, per saber de qui són hereus, i, no cal dir-ho, tots els ciutadans i ciutadanes, que d'aquesta manera aprendran a conèixer i estimar una mica més el magisteri gironí.

Salomó Marquès i Sureda

El Call, els jueus i l'Aljama

Ramon ALBERCH I FUGUERAS. *La Guia del Call Jueu de Girona*, Columna, Edicions i Ajuntament de Girona, Barcelona, 1995.

Josep CANAL, Eduard CANAL, Jordi SAGRERA i Josep Ma. NOLLA. *Els jueus i la ciutat de Girona*, col·lecció «Història Urbana de Girona», núm. 1, Ajuntament de Girona, Girona, 1995.

El 1995 s'han publicat dues obres que tracten el tema de la història dels jueus de Girona: *La Guia del Call Jueu de Girona* i *Els jueus i la ciutat de Girona*.

Totes dues publicacions són una important aportació a l'estudi d'un tema que, poc a poc, va deixant de ser l'assignatura pendent de la historiografia de la nostra ciutat. Des de fa uns anys, les obres de rehabilitació del Call, els treballs d'investigació entorn de la història dels jueus, les diverses publicacions i el projecte de creació d'un museu i d'un institut d'estudis centrats en aquesta temàtica, han contribuït a la recuperació d'un passat que, fins fa poc, jeia en l'oblit. Certament, encara queda molt de camí per fer. La historiografia dels jueus de Girona és encara jove, i, per això, oberta i en evolució. Però també és cert que actualment ja no es pot continuar parlant d'història arraconada o de manca d'investigació. La història de la Girona Jueva s'està recons-

truïnt i un bon exemple en són les dues publicacions esmentades.

La Guia del Call Jueu de Girona, de Ramon Alberch i Fugueras, publicada per l'editorial Columna i l'Ajuntament de Girona, és bàsicament una obra de compendi. El seu autor, historiador i arxiver, es compta entre aquells que, als anys 80, varen rescatar la història dels jueus i redescobriren el Call. Bon coneixedor de la història i dels arxius gironins, Ramon Alberch ajunta, en aquest llibre, gran part de les dades conegudes sobre la comunitat jueva, i les ofereix al lector de manera ordenada, entenedora i amena.

Potser el títol no s'escau exactament al contingut, si es vol interpretar literalment la paraula «guia». No s'hi troba, en la lectura d'aquestes pàgines, un itinerari marcat per resseguir el Call; no es tracta d'un «circuit turístic» pel barri jueu. Però, si es dona a la «guia» un sentit més ampli i més generós, llavors sí que l'obra esdevé una guia bàsica per recórrer, subtilment, tal com s'aconsella en el seu pròleg, la història dels jueus de Girona i del barri on visqueren durant quasi cinc-cents anys.

El llibre es divideix en 15 capítols, cadascun dels quals enllaça amb l'anterior a través d'un fil cronològic que comença l'any 70 de la nostra Era i acaba el 1492. Potser una de les úniques mancances del llibre sigui, precisament, una cronologia i un índex, que arrodonirien l'ordre perfecte amb el qual s'exposa la informació al llarg de les cent vint-i-tres pàgines que abasta l'obra.

En els dos primers capítols, l'autor ressegueix la història dels jueus gironins en els temps més primerencs. Ho fa a través d'un seguit de documents que esmenten jueus de Girona, datats a partir del segle X. I aquí s'inicia el que serà una constant important al llarg de tot el llibre: la referència a documents per recolzar les

afirmacions o, simplement, per explicar determinats aspectes o situacions. Aquest aspecte confereix a l'obra el rigor científic que a vegades s'enyora en altres publicacions d'aquest tipus.

El capítol tercer és dedicat al Call. Aquesta és segurament la part del llibre que s'acosta més al concepte de «guia»; l'autor descriu els carrerons que conformen el barri dels jueus i convida a passejar-hi per descobrir-hi el lloc on era ubicada la darrera de les sinagogues, l'antic carrer principal del Call o l'indret concret on desemboca el clausurat carreró d'Hernández. Aquesta informació de caire més físic i material es complementa en el capítol dedicat a les sinagogues, que acosta el lector a la problemàtica entorn de la ubicació de les tres «escoles» dels jueus de Girona.

En els següents capítols, Ramon Alberch presenta al lector la història de la comunitat jueva de Girona, la seva realitat social i política, amb les relacions amb els poders cristians (corona, municipi), i les seves activitats professionals i econòmiques, on destaca el bon tractament que fa del tema del préstec amb interès, activitat molt estesa entre els jueus gironins. El funcionament intern i autònom de la comunitat, a través de l'Aljama, és un aspecte ben descrit en el llibre.

Les relacions entre jueus i cristians s'expliquen al llarg de tres apartats: «La difícil convivència», «Els avalots contra el Call», i «L'avalot de l'any 1391». S'inicia el tema amb l'afirmació següent: «Les relacions entre jueus i cristians semblen presidides per la coexistència pacífica, alterada de tant en tant per brots de fanatisme». Més endavant afirma que, a partir del segle XIV, les relacions es deterioren i esdevenen cada vegada més difícils i més violentes. Coexistència, doncs, molt millor que convivència, és el terme que defineix les relacions entre les dues comunitats de la Girona medieval. Els títols dels tres apartats indiquen amb claredat que la situació no era pas idíl·lica, i que les relacions entre els dos grups eren difícils, amb períodes de tranquil·litat trencats sovint per atacs contra el Call (1278, 1285, 1331, 1348, 1391, 1413, 1416 i 1418) que demostren la inexactitud del terme «Convivència».

El capítol dedicat a 1391 és, juntament amb el que tracta el problema de les conversions, un dels millors i principals del llibre. L'atac que va patir la comunitat jueva el dia de sant Llorenç (10 d'agost) d'aquell any va marcar definitivament la seva història. per als jueus gironins hi ha

un abans i un després de 1391, una data de molta més importància, per als jueus de Girona, que la de 1492. Ramon Alberch descriu meticulosament els fets ocorreguts en aquella data fatídica i la presenta, així, com una cita ineludible en l'estudi de la història dels jueus de Girona. Lligat a aquest punt apareix el tema de les conversions, el problema que el nou grup, el dels «conversos», va originar en la societat gironina, i el seu lligam, estret i indissoluble, amb la Inquisició.

El gran tema mític de la Girona jueva, La Càbala, és tractat amb seriositat i correcció. Només tres pàgines parlen, al llibre, d'aquest corrent filosòfic, però en elles s'hi ofereixen les idees bàsiques perquè el lector pugui acostar-se a una qüestió tan complexa, difícil i sovint tergiversada.

El capítol «El llegat Jueu» posa el punt final al llibre; després d'un passeig per la història dels jueus de la ciutat, i pel barri on visqueren, el lector troba ara les armes per fer-se més present i més seva aquesta història, per acostar-se més al passat d'aquella comunitat; el rastre, malgrat els anys i els canvis, no s'ha perdut; la història no és només teoria; els jueus de Girona no han caigut en l'oblit; hi ha els epitafis emocionats de Montjuïc, els documents dels arxius, els noms de gent com Doucere-lla, Amorettes, Estelina, Maïr i Bonhome, les esletxes de mezuzà de les portes de les cases del barri jueu. Però hi ha, sobretot, l'aire subtil del record, l'espiritualitat que traspuen els carrers humits, les ombres i els racons. Hi ha, en definitiva, el Call.

L'estudi de Josep Canal, Eduard Canal, Josep Ma. Nolla i Jordi Sagrera, *Els jueus i la ciutat de Girona*, és el primer volum d'una col·lecció publicada per l'Ajuntament de Girona sobre la història urbana de la ciutat.

L'especificitat d'aquesta publicació la hi confereix, precisament, aquesta concepció d'«història urbana»; en l'estudi del que es tracta és de presentar la ciutat de Girona, o una part, en un moment concret de la seva història, tal com estava configurada físicament en els seus carrers i edificis. Els arqueòlegs i historiadors que han realitzat el treball tenien com a principal objectiu el de descriure i dibuixar el marc urbà en el qual, entre els segles X i XV, es va desenvolupar la vida dels jueus de Girona. L'objectiu s'acompleix, i el resultat és un bon treball sobre l'urbanisme medieval, basat en una extensa sèrie de documents, molts dels quals són inèdits, i, per tant, aportacions molt valuoses a la investigació; el seu estudi detallat permet la delimitació del Call i situar els carrers i carrerons que el configuraven, els seus edificis principals i les cases, una per una, de molts dels seus habitants. És un treball que convida qui el llegeix a abocar-se a la contemplació de l'escenari de la vida de cada dia d'aquells gironins que eren jueus.

El text es divideix en dues parts, la primera de les quals és una explicació teòrica que es veu plasmada sobre uns magnífics plànols a la segona. Des dels temps en què el Call encara no existia i fins l'any 1492 en què els jueus de Girona varen vendre les darreres possessions de l'Aljama, la història del barri jueu es va desgranant en la història dels seus carrers i dels seus edificis.

El treball rescata els noms dels primers jueus que apareixen documentats a Girona, i permet un acostament minuciós a l'escenari en el qual es desenvolupava la vida quotidiana dels jueus, als carrers estrets per on transitaven i feien negocis, les cases on vivien i morien, els indrets on es reunien per estudiar la seva Llei i per lloar l'Etern.

El tema de les sinagogues de Girona és precisament un dels més interessants de l'estudi. Des de ja fa uns quants anys, la ubicació i el període d'activitat de les escoles dels jueus a la ciutat és un tema espinós, de discussió entre els acadèmics. Eren dues o tres sinagogues? Funcionaren mai més d'una simultàniament? Eren riques i ornamentades? El treball de l'Associació Arqueològica de Girona no aporta respos-

ELS JUEUS I LA CIUTAT DE GIRONA

tes rotundes a aquestes qüestions, que permetin afirmar una cosa o una altra, però sí que documenta, a bastament, tres sinagogues que existiren a la Girona medieval, i n'explica la seva història. Aquesta està estretament lligada a la pròpia història de la comunitat: en els primers temps, quan els jueus no tenien encara barri propi, la sinagoga era un petit edifici que s'ubicava molt a prop de les cases en les quals ells vivien, a tocar la Catedral. Quan, al segle XIII, la comunitat jueva va arribar a la seva esplendor màxima, una «scola» de jueus, segurament rica, gran i ben abastada de llibres i ornaments, s'aixecava al bell mig del carrer més important del Call, artèria de la Girona Medieval, l'antic carrer de Sant Llorenç que avui s'anomena de la Força. I en els temps de desencís i de decadència, quan els jueus es veieren obligats a recloure's en un call reduït que cada vegada s'assemblava més a un «ghetto», la sinagoga, amb els complexos adjacents (escola de dones, banys, pous, etc.) ocupava una part principal del barri, i donava nom a un carrer dels seus voltants.

La segona part del treball d'història urbana la constitueixen tres plànols excel·lents, que són el seu major atractiu. Aquest element gràfic és un argument fonamental que conjuga la informació teòrica i documental amb la realitat física i les restes materials. El primer plànol presenta el barri vell de Girona en els temps anteriors a la formació del Call, quan ja hi havia, però, jueus vivint a la ciutat (s. X-XI). El segon és el més interessant i ben documentat, i mostra l'estructura del barri jueu en tot el seu esplendor (s. XII-XV). El tercer plànol s'ocupa del Call en el moment de l'Expulsió, a les darreries del segle XV, i dibuixa un barri jueu reduït, empobrit i en vies d'un procés d'integració cada vegada més clar dins la Girona cristiana.

La *Guia del Call Jueu de Girona* i *Els jueus i la ciutat de Girona* són dues aportacions rigoroses, serioses i científiques, en les quals destaca, a més a més, un aspecte important: el seu caràcter divulgatiu, que les converteix en eines molt útils tant per a lectors que coneixin el tema com per aquells que, no tenint-ne un coneixement exhaustiu ni detallat, volen apropar-se a la història dels jueus i el seu Call. Ambdues obres signifiquen un pas més en l'estudi del passat d'un grup humà important en la història de Girona.

Sílvia Planas i Marcé

Una enciclopèdia del transport

Josep VERT i PLANAS

Els transports a Girona. Història dels tartaners i ordinaris de la província
(Tercera part de la trilogia sobre la carrosseria i el transport)
Museu del Montgrí i del Baix Ter, 1994

Josep Vert, carrosser i estudiós de temes històrics, ha tret al carrer el seu tercer i darrer volum dedicat al transport i els carruatges a la província de Girona: *Els transports de Girona* que juntament amb *Carros, tartanes i galeres* i *Un segle de carrosseries gironines* formen una trilogia completíssima sobre el món de la carrosseria i del transport a casa nostra durant els darrers dos segles.

Amb la publicació d'aquest volum, Vert conclou un sentit homenatge als molts oficis, que com el de carrosser, giren a l'entorn dels transports; oficis molts d'ells amb profundes transformacions i alguns ja desapareguts. La constatació d'aquest canvi en el món dels transports, juntament amb la manca d'estudis complets sobre el tema al país i, per últim, l'alt grau de coneixement tècnic i humà de Josep Vert, l'han portat a realitzar aquesta magna obra que supleix avui un buit històric important no solament a les comarques de Girona sinó també a Catalunya.

Com ja bé essent una constant en totes les seves obres, el lector trobarà aquí un volum fruit d'un treball de recerca sistemàtic. Si a això hi afegim el profund coneixement del tema per part de l'autor, adquirit després de tota una vida dedicada al món de la carrosseria, entendrem que el resultat final sigui un treball complet i exhaustiu capaç de satisfer els més entesos en la matèria però també ple d'aspectes humans i anecdòtics viscuts en la seva joventut. Aquests dos ingredients: tenacitat en la recerca i lligam profund amb la matèria fan d'aquest volum una obra única i indispensable per al coneixement d'un tema fins ara poc conegut: els transports a Girona.

El llibre es divideix en tres apartats: els primers quatre capítols són introducto-

ris i comenten fets de caire general referits a l'evolució dels transports. Vert fa aquí un repàs històric del transport de viatgers a Girona des de l'època romana fins l'arribada dels autoòmnibus i del transport mecànic per a viatgers. En aquest apartat cal destacar la importància que es dona a l'arribada del tren a Girona l'any 1862 que suposà un increment del transport de viatgers per carretera i que també va afavorir el transport de mercaderies.

El lector pot quedar embadalit en comprovar els primers intents de transport en locomòbil, un tren per carretera que trobem estímat en unes imatges impressionants. Les imatges i els documents que l'autor acompanya són un element interessant i ajuden a visualitzar les explicacions d'una manera francament ben trobada.

Abans dèiem que l'obra es basava en un intens treball de recerca. En la segona part del llibre, Vert ens comenta d'on ha tret la major part de la informació: una recerca tenaç que l'ha portat arreu dels arxius de les comarques de Girona. Aquesta recerca, li garantirà un treball complet i exhaustiu alhora. Aquest apartat pot semblar poc adient en el lloc on està situat. L'autor, però, ha volgut deixar constància de les fons de consulta utilitzades en el seu treball de recerca.

La darrera part del llibre està dedicada a les diferents zones i ciutats de les comarques de Girona. La primera de les àrees que tracta és potser la de més importància i per això li dona un caràcter preferencial. Ens referim, evidentment, a la ciutat de Girona, a la qual considera una cruïlla de transports de primer ordre, pel fet que servia d'enllaç entre el Principal i França. En aquest apartat, Vert dona molta importància a l'arribada del tren a la ciutat, l'any 1862, ja que suposarà un foment en el transport. Més endavant parlarà de l'expansió dels serveis discrecionals